

Mansnavnið *Lagi* í Føroyum

The Male Forename Lagi in the Faroes

Eivind Weyhe

Fróðskaparsetur Føroya

V. U. Hammershaimbs gøtu 16, FO-100 Tórshavn

Email: eivindw@setur.fo

Úrtak

Tað upprunaliga danska mansnavnið *Lagi* breiðir seg í miðöld til Norra (og Svøríkis). Úr Norra tykist tað vera komið til Føroyar, men eftir øllum at døma bara til Fugloyar, í seinasta lagi í endanum á 16. öld. Í 17. öld kemur navnið aftur til Føroyar, men nú í tí danska sniðinum *Lauge*, seinri skrivað *Lave*. Tað verður í 18. öld brúkt í Tórshavn og Suðuroy sum seinri liður í tvínevninum *Peder Lave*. Í 19. öld gerst *Lave* fast eftirnavn. Í Tórshavn verður tað eisini til húsanavnið *Á Lava*, og fólk í (ella úr) tí húsinum verða nevnd við viðurnevninum „á Lava“. Í 20. öld fáa summi teirra sær „á Lava“ sum eftirnavn. Greinarhøvundurin viðger málsøgulig, ljóðfrøðilig, bendingarlig og dialektal viðurskiftir í sambandi við navnið.

Abstract

The male forename *Lagi*, originally Danish, spreads to Norway (and Sweden) during the Middle Ages. From Norway it seems to have reached the Faroes towards the end of the sixteenth century at the latest, but is only documented on Fugloy. In the seventeenth century the name arrives in the Faroes once

more, but now in the Danish form *Lauge*, later written *Lave*. It is used in Tórshavn and Suðuroy in the eighteenth century as the second element of the compound forename *Peder Lave*. In the nineteenth century *Lave* becomes an established surname. In Tórshavn it is also incorporated into the name of a dwelling in the prepositional form *Á Lava* ‘at Lava’, and people living there (or originating from the house) are given the by-name „á Lava“. In the twentieth century some of them take „á Lava“ as a surname. The author treats language-historical, phonetic, morphological and dialectal aspects of the name.

Mansnavnið *Lagi* í Norðurlondum

Lagi er gamalt norðurlandskt mansnavn. Tað er leitt av tí fornnorrøna hvørkikyns-orðinum *lag*, sum merkti ‘lag, fylgi, felagskapur’, og navnið verður hildið at hava merkt ‘lagsbróðir, vinmaður’ (Kruken, 1995: **Lage**), ‘den man deler kaar med’ (NK VII: 202). **lagi* er ikki varðveitt sum sjálvstøðugt navnorð (appellativ) í fornnorrønum, men vit hava tað sum seinra lið í orðinum *felagi*, sum annars merkti tað

sama, upprunaliga *fé-lagi*, t.e. ‘ein sum ein eigur fæ saman við, medeigari’.

Sum mansnavn hefur tað ikki verið líka útbreitt um øll Norðurlond. Alt bendir á at tað av fyrstan tíð hefur verið eitt serligt danskt navn, skrivað *Laghi* (NK VII: 131, 202; sí DgP: **Laghi**). Tað er kent úr donskum keldum síðan umleið 1140, men kann vera nógv eldri enn so og sær út til at hava verið eitt sera vanligt navn í Danmark, báði í miðöld og eftir tað. Vit kenna tað m.a. úr fleiri fólkaávísingum (sí *Lave* í DgF XII Registre, har skiftandi skriftformar av hesum navni eru at síggja, somuleiðis í DgP). Einaferð í miðöld broytist *gh* (frikativt ella spirantiskt *g*, eisini nevnt „bleytt“ *g*) til hálvjálvljóðið *w* í donskum. Hetta *w* og eitt sjálvljóð sum stendur frammanfyri, renna oftast saman í eitt tvíljóð. Tí hefur navnið kunnað verið skrivað *Lawe*, *Laughe* o.s.fr., t.e. við tvíljóðinum *au*: [lau(w)e] (sbr. Skautrup, 1944: 234 f.). Sjálvt um navnið ofta verður skrivað við *g(h)*, so hefur *g*-ljóðið ikki kunnað hoyrst, men av tí at stavsetingin er konservativ og ikki broytist í sama mun sum úttalan, verður hildið fram við at skriva hetta *g*. Í donskum ríkismáli verður úttalan við tvíljóðið stundum slept aftur og tilík orð skrivaði við *v*, sbr. orð sum *have* og *mave* (før. *hagi*, *magi*). Í summum orðum er upprunaligt *g* varðveitt í skrift, sum t.d. í *dag*, *lag* (og harvið er grundarlag lagt fyri lesiúttalu, har sum *g*’ið hoyrist, meðan tann natúrligi talumálsformurin hefur verið *daw*, sbr. eisini *lav*, t.d. *håndværkerlav*). Navnorðið *hagi* hætt á gomlum donskum *haghi* ella *haghæ*. Úttalan broyttist í miðöld til *hawe* [hauwe], sum kann verða skrivað *haughe*

ella *haughe*. Henda formin kenna vit jú væl úr donskum máli í Føroyum. Í 1500-talinum, tá ið Christiern Pedersen o.a. royna at regluskipa og festa danska rættskriving, verður oftast skrivað *haffue*. Men sum frá líður, gerst vanligari at skriva *v*, og serliga er tað *Danska Lóg* (1684) sum leggur seg eftir hesum stavingarhátti. Frá umleið 1600 lá fordeilingin millum *v* og *j* øðrumegin (t.d. í *have* og *øje*) og *g* hinumegin í orðum við upprunaligum bleytum *g* (*gh*) nokkso føst (Skautrup, 1947: 329). Skrivað verður *lag* (‘lag’), men *laug* (‘felag av t.d. handverkarum’), og hetta seinra skrivar *Danska Lóg lav*, eins og skrivað verður *lov*, eldri *logh* ‘lóg’.

Mansnavnið *Lauge* er enn tann dag í dag sera vanligt í Danmark, eisini við skriftformunum *Laue*, *Lave* og *Lau* (Meldgaard, 2004: 104). Í eldri tíð er navnið ofta brúkt í latínskum formi, eitt nú sum *Lagho* og *Lauo* (í hvørssfalli *Laghonis*, eitt nú um ‘son Laga’).

Úr Danmark hefur navnið breitt seg til Norra, har tað er skjalfest í 1437, og til Svøríkis (skjalfest í Jamtalandi uml. 1476). Møguliga er navnið komið til Norra umvegis Svøríki (NK VII: 131; Kruken, 1995: **Lage**). Henda seinra keldan sigur navnið hava verið nakað í brúki á Upplondum (serliga Valdres) og Buskerud, men at tað annars hefur verið óvanligt í Norra. Tann danski skriftformurin *Lauge* hefur eisini verið brúktur (op. cit.). Tann norski navnagranskarin Eivind Vågslid nevnið úr navnauppskriftum frá 1740-unum navnaformar sum *Lage* (á Eysturlandi og Bjørgvins biskupadømi), *Laje* (Telemark og Rogalandi) og harumframt *Lagen* (í Lom í Gudbrandsdali),

„som kann henda er same n[avnet]“. Eisini sigur hann navnið finnast í málforunum í Valdres, Robyggelag og Sogn (Vágslid, 1930: 151). Her er vert at leggja merki til formin *Lagen*, sum má vera bundin formur av navninum. Navnið kemur fyrri í teirri norsku fólkavísuni „Lagi/Lagje liten“ (Landstad, 90).

Til Íslands sæst navnið ikki at vera komið (sbr. *Nöfn Íslendinga*). Men nú skulu vit venda okkum til Føroyar.

Navnið í Føroyum

Í 1638 kom Harra Klæmint til Føroyar at vera prestur í Sandoyar prestagjaldi, og tað var hann til 1688, fyrst sum hjálparprestur í 10 ár (1638-48) og síðan sóknarprestur (1648-88). Hann skrivaðist *Herr Clemen Laugesen Follerup*, í universitetsmatriklinum er hann innskrivaður sum *Clemens Lagonis Vellejus*. Í Føroyum hevur hann verið nevndur *Harra Klæmint* (í Sandoy eisini úttalað *Klæmut*), og hann er kendur báði úr søgu og søgn. Søguligt tilfar ber til at lesa í bókini hjá N. Andersen (1895). Sagnatilfarið er at finna fyrst og fremst hjá J. Jakobsen (FFÆ nr. 21 og 23). Sí eisini grein eftir Ólav Clementsen (1999). Við Harra Klæminti kom eitt nýtt mansnavn inn í føroyskan fólkanavناسið, og tað gjørdist eisini staðanavn (húsanavn) í Havn, og eftirnavn.

Lauge-navnið á Sandi

Faðirsnevnið (patronymikonið) hjá Harra Klæminti, *Laugesen*, vísir at pápin hevur hitið (verið skrivaður) *Lauge*, og Harra Klæmint kallar ein son sín *Lauge* eftir

abbanum. Hesin *Lauge* man vera føddur onkuntið um 1650, og hann doyði í 1730. Eisini hann verður uppkallaður. Lauge átti tvær døtur, Súsanna og Elin (Clementsen, 1999: 12 f.), og tær kalla báðar hvør sín son *Peder Lave*.

Men tíðliga er farið frá at skriva *Lauge* til at skriva *Lave*. Í skiftinum eftir Harra Klæmint, sum er dagfest 4. apríl 1689, er gamli skrivaður *Clemend Laves: Follerup* og sonurin *Lave Clemends*. Tá ið kirkjubókin í Sandoy tekur við í 1717, er hesin seinri skrivaður *Lave Clemensen* (í 1730, tá ið hann doyir, er fornnavnið skrivað í latínskum sniði: *H: Lago Clemensen*). A. Degn (1945: 218) nevnr hann *Lave Clemendsen* eftir festibrævi frá 1686.

Meðan eg eri um at leggja síðstu hond á hesa greinina, verði eg varur við at í tingbókini 1619 er ein *Rassmus Louwesonn* nevndur í sambandi við eina faðirskapssak í Sandoyinni, sum kemur fyrri á lögtingi (Tingbókin, 1953: 109). Einku verður sagt um hvar Rasmus býr, og enn minni hvar pápin Louwe býr. Navnadømið stendur pára einsamalt, og vit fáa ikki sett tað í samband við aðrar persónar. Tað er ilt at siga um tað umboðar tað danska navnið *Lovi*, sum kemur av frísiskum *Louwe* (ið aftur kemur av *Laurens*, sí DgP: *Lovi*), ella um tað er eitt skrivligt avbrigdi av okkara *Laga*-navni, sum umframt tann danska formin *Laghi* kann hava *Loghi* sum suðurslesvíkskan síðuform. Tað ger at tað frísiska og tað danska navnið kunnu falla saman (sí DgP: *Lovi* og *Loghi*). Vit fara her at halda dømið *Louwe* frá 1619 uttan fyrri okkara viðgerð her, men mugu rokna við tí móguleika at tað danska *Lauge*-navnið kann hava vitjað higar longu

undan Harra Klæmint, men uttan at hava fest røtur.¹

Lava-navnið í Suðuroy

Elin (f. 1703), yngra dóttir Lauge Klæmintsson, giftist til Froðbiar við Mortani Tormanssoni, bónda á Bø. Ein sonur teirra fær navnið *Peder Lave Mortensen* (f. 1732 ella '33). Hann giftist 14. novembur 1758 við Elsebeth Thomas Datter úr Sumba. Tann 11. februar 1761 fáa tey tríburar, sum doyggja við tað sama, tveir sama dag og ein dagin eftir. Tey eru skrivaði: *Jacob Peder Laves Søn, Elsebeth Peder Laves D: og Ellen Peder Laves D:.* Tann 12. septembur 1762 fáa tey eina dóttur, sum doyr tólv dagar gomul. Hon er skrivað *Ellen Peder Laves Datter*. Tann 11. mars í 1764 fáa Peder Lave og Elsebeth tvíburar, sum fáa nøvnini Joen og Anna. Sum gumba er nevnd *Ellen Peder Laves Daatter* (!). Hetta fær illa verið annað enn omman Elin, t.e. dóttir Lauge Klæmintsson, hon stendur eisini skrivað gumba 27. septembur 1748 sum *Ellen Laves Dotter* og 13. mars 1754 skrivað *Ellen Lavesdotter*. Ein kann undrast á hví hon í 1764 er skrivað við faðirsnevnum *Peder Laves Daatter* (sí notu 2). Í hvussu so er, síggja vit her at *Peder Lave* er brúkt sum tvínevni, ein navnasiður sum nú var farin at breiða seg (Poulsen, 1985: 64; Joensen 2002: 187 f.), og sum faðirsnevni verður tí brúkt *Peder Laves Søn* og *Peder Laves Datter*.

Tá ið líður út móti endanum á 18. öld, er kirkjubókin fyri Suðuroynna so illa førd, at ilt er at fylgja fólkunum, og tað stendur við nakað eftir 1800. Men í fólkateljingini (ft.) 1801 býr *Peter Lava Mortensen* Oman Tún í Froðba, og inni hjá honum býr sonurin

Joen Petersen, og hann eigur sonin *Peter Lave Joensen* (f. 1800). Joen Petersen er í ft. 1828 skrivaður *Joen Peter Petersen*. Sonurin Peder Lave er helst deyður ungur, og inni hjá foreldrunum býr ein inngift systir, Elsebeth Marie Joensdatter, og hon eigur sonin *Peter Lave Joensen* (f. 1816). Helst hevur systirin kallað beiggja sín upp. Í ft. 1834 er Jógvan skrivaður *Joen Peder Lavesen*, meðan abbasonurin (sum í 1801 og 1828 skrivaðist *Peter Lave Joensen*) er skrivaður bara *Peder Joensen*, tó í ft. 1840 aftur *Peder Lave Joensen*. Hesin Peder Lave Joensen er nevndur í ft. 1845, 1850, 1855, 1860, 1870, 1880 og 1890. Hann býr Oman Tún, var ógiftur og hevur ikki ført *Lava*-navnið víðari.

Anna (f. 1764), dóttir Peder Lave Mortensen og tvíburasystir Jógvan, sæst at vera gift í Trøngisvági. Í ft. 1801 býr hon í Svalbarði, er skrivað *Anne Pedersdatter*, er gift við Jacob Poulsen og eigur sonin *Peter Lava Jacobsen* (f. 1794) og eina dóttur. Í 1834 er *Peter Lava Jacobsen* inngiftur og eigur tríggjar synir: *Jacob, Poul Andreas* og *Daniel Peter*, allir skrivaðir *Petersen*. Í ft. 1840 hevur hann fingið ein son aftrat (f. 1838), sum er skrivaður *Peter Lava Petersen* (í ft. 1870 nevndur sum húskallur Við Myllá og skrivaður *Peter Lave Petersen*). Og í 1845 fáa tey sonin *Thomas Johan Petersen*.

Men í ft. 1860 síggja vit at *Daniel Peter Petersen* er giftur og búsettur á Brúgv og eigur sonin *Jacob Peter Lave* (f. 1856) og dótrina *Maren Elisab. Car. Petersen Lave* (f. 1860). Her sæst sostatt navnið *Lave* tikið í brúk sum eftirnavn. Nú (í 1860) sæst eisini bróðirir *Thomas Johan* skrivaður *Thomas Johan Lave Petersen* (pápin hæt sum nevnt *Peter Lava Jacobsen*, og tað

sær tí út sum at fornarnið *Peter Lave* kann geva faðirsnefnið *Lave Petersen*, soleiðis at *Lave* gerst mestsum millumnavn). Í ft. 1870 eigur Daniel Peter Petersen (sum nú stendur at búa í Bønhúsi) fimm börn, tað elsta skrivað *Jacob Peter Lave* (f. 1856), hini (dreingir og gentur, f. 1860, '63, '66 og '70) fáa eftirnavnið *Petersen Lave* (hjá fyra teimum yngstu er sama stóðan í ft. 1880). Í ft. 1890 búa tvey av syskjunum í Bønhúsi, og ein systir er gift og býr í „einum húsum“, men eitur framvegis *Petersen Lave* (maðurin eitur *Petersen*). Í ft. 1906 og 1911 sæst bara ein í Trøngisvági at eita *Lave* (*Johan Sigurd Pedersen Lave*, í *Syðratøftum*, f. 1863).

Venda vit aftur til Froðbiar, so livdi tann ógifti óðalsmaðurin *Peter Lave Joensen* (f. 1816) enn í Froðba í ft. 1890. Men í somu ft. síggja vit nú at í einum øðrum húsi, Á Gaddi, bera trý börn eftirnavnið *Lave*. Frágreiðingin er hon at áðurnevndi *Jacob Peter Lave* (f. 1856) á Brúgv í Trøngisvági giftist til Froðbiar við Sunnevu *Marie Joensen* (f. 1858) í Froðba. Men *Jacob Peter* doyri í bestu árum (í 1878). Í ft. 1890 stendur *Sunneva* sum einkja og mamma at trimum børnum, sum øll eru skrivaði við eftirnavninum *Lave*: *Daniel Johan Lave* (f. 1878), *Jacobine Mortine Lave* (f. 1883) og *Sigrid Natalie Marie Lave* (f. 1887), hóast *Jacob Peter Lave* bara er pápi tað elsta (hann doyri sama árið sum sonurin varð føddur). Soleiðis vendir *Lava*-navnið aftur til Froðbiar úr Trøngisvági. Og í Froðba livir tað enn, tí abbasonur *Daniel Johan Lave* (f. 1878), sum eitur *Per Lave*, býr nú (2011) Undir Skorum í Froðba.

Tað sæst í ft. 1906 at konur, sum eru giftar ella einkjur, framvegis verða skriv-

aðar við gentunavninum *Lave*. Í ft. 1906 er *Jovine Hansine Cath. Petersen Lave* úr Trøngisvági, men nú búsett á Tvøroyri og nevnd sum sjómanseinkja, framvegis skrivað á sama hátt, og sama er við systirini *Maren Elisabeth. Car. Petersen Lave*, sum eisini býr á Tvøroyri í 1906 og er gift við *Jesper Jespersen* vertshúshaldara. Men børn teirra fáa ikki *Lave* til eftirnavn.

Lava-navnið í Havn

Sum nevnt átti *Lauge Klæmintsson* eisini dótturina *Súsannu* (1702-39). Hon giftist við *Streymoyar sýslumanni*, *Hans Nikláasoni Tausen*. Tey búðu í Havn (og eitt skifti í Skálavík) og fingi fyra börn. Ein sonur fekk navnið *Peder Lave Hansen* (f. umleið 1732, er 20 ára gamal í 1752). Í *Streymoyar kirkjubók* stendur hann nevndur sum gubbi í 1757 og '58, skrivaður *Peder Lave*, men annars er óvist hvat bleiv av honum. Hann varð tó uppkallaður, tí tann eldri bróðir, sum hæt *Augustinus Hansen* (1730-1803), kallaði son sín *Peter Lave Augustinussen* (1761-1837), doyptur í 1761, tá skrivaður *Peter Lave*, og konfirmeraður 1779 og skrivaður *Per Lave Augustinussen*. Hann fekk í 1802 sonin *Óla Petersen*, sum í ft. 1850 er skrivaður *Ole Peder Lavesen* (t.e. fornarnið er *Óli*, og eftirnavnið er *Peder Lavesen*). Í hesi ft. búa hann, konan og fimm av teirra sjei børnum í „Et Huus“. Ft. nevni ikki hvussu húsið eitur, men sambært upplýsingum frá *Ólavi Clementsen* skal hetta vera húsið „Á Lava“ í Havn. Yngsti sonurin, *Jákup Tausen Olsen* (1845-1914), giftist inn á Lava og fekk fimm synir. Hetta er tað sonevnda *Lava*-fólkið í

Í teirri gomlu Havnini hevur nógv verið gjørt við at seta skeltir upp við gomlum húsanøvnum.

Havn, og tey hava verið nevnd við viðurnevninum „á Lava“, t.d. *Dia á Lava*.

Hyggja vit í telefonbókina, síggja vit at summi hava fingið sær „á Lava“ sum fast eftirnavn, onnur bara *Lava* og onkur *Lave*. Fleiri hava *Lava* sum millurnavn, t.d. *Andrias Lava Olsen*.

Vit kunnu ikki lata vera við at seta tann, úr navnafrøðiligum sjónarhorni, áhuga-verda spurningin: Hvussu ber tað til at mansnavnið gerst húsanavn? Hetta er eitt sindur sjáldsamt. Eg fari her at nevna tvær møguligar frágreiðingar.

Onnur er tann at fyrisetingin <á>, sum altíð er knýtt aftrat húsanavninum, upprunaliga hevur verið <at>. Í føroyskum kann fyrisetingin <at> vikna til <á>, t.d. í staðanøvnum sum *Á Húsum*, sum í eldri

tíð hevur hitið *At Húsum*. <at> hevur kunnað merkt ‘við, hjá’. Húsið skuldi so hava verið nevnt „At Lava“ (t.e. ‘hjá Lava’), sum so er viknað til „Á Lava“. Tað er kortini sera ivingarsamt um <at> hevur verið brúkt í týðninginum „hjá“ so seint í tíðini. Tað hevur ikki eydnast mær at finna fram til, nær „Á Lava“ fyrstu ferð er brúkt sum húsanavn, men tað fær illa verið eldri enn frá seinru helvt av 18. øld og kann fyri alt tað vera íkomið í 19. øld. Hvørki í húsa-skrásetingini frá 1784 (*Taxations Protocol*) ella 1819 er navnið nevnt. Í 1784 stendur Augustinus Hansen, sonur Súsannu Laugadóttur, at búgva „under Ryg“, og í 1819 stendur sonurin Peder Lave Augustinussen at eiga hús og búgva „under Ryg“, t.e. *Undir Ryggi* (húsið *Á Lava* er *Undir Ryggi*). Av málsøguligum grundum er henda frágreiðingin tí lítið hugsandi.

Ein onnur frágreiðing, sum eg haldi vera meira sannlíka, er hon at fatanin av navninum broytist frá at vera navn á ávísum manni, t.e. frá at vera „monoreferentielt“, til at verða brúkt í kollektivari merking. Av tí at fleiri persónar við hesum eyðkenda navni hava verið settir í samband við húsið, er farið at nevna tey *lavamenninar* el. *lavafólkið*. Og tá er lopið ikki so langt frá at hugsa at lavamenninir búgva á Lava, á sama hátt sum eitt nú kákamenninir (sum vóru næstu grannar) búgva á Kák.

Fyribils samanumtøka

Taka vit saman um tað sum higartil er sagt um navnið, so kemur tað danska navnið *Lauge* til Føroyar sum fornnavn hjá soni Harra Klæmint. Men at síggja til er tað bara hann sum ber navnið sum einsamalt

fornavn, og longu meðan feðgarnir liva, er farið at skriva navnið sum *Lave*. Hjá eftirkomarunum gerst tað fast seinra navn í tvínevninum *Peder Lave*, og tað báði sunnan- og norðanfjørðs (sí eisini Jákupsstovu, 1974: 74), tí tveir javngamlir abbasynir, báðir føddir uml. 1732-33, eru nevndir so.² Tað verður tí eisini brúkt sum faðirsnevnið (patronymikonið) *Peder Lavesen* og *Peder Lavesdatter*, í hend- inga føri *Lave Petersen* (*Thomas Johan Lave Petersen* í Trøngisvági 1860, sjálvt um hann í 1855 bara hæt *Thomas Johan Petersen* – kanska er *Lave* her at fata sum millumnavn?). Seinri fara foreldur at geva sínum børnum *Lave* sum eftirnavn uttan at tey sjálvi eita tað (*Daniel Peter Petersen* í Trøngisvági eigur børnini *Jacob Peter Lave* og *Maren Elisab. Car. Petersen Lave*, f. ávíkavist 1856 og 1860). Hetta er ein fylgja av tí nýggja siðinum við føstum eftirnøvn- um, sum kom í við dópskunngerðini frá 1828, sum varð sett í gildi í Føroyum í 1832.

Í Havn gerst hetta upprunaliga mans- navnið húsanavn við fyriseting framman- fyri, við tað at húsið har sum *Lava*-fólkini búgva, fer at verða nevnt: *Á Lava*. Og har er tað húsanavnið ið gerst eftirnavn (el. millumnavn) hjá fleiri av *Lava*-fólkunum.

Aftur til Sands

Ein áhugaverdur spurningur er hvussu Lauge Klæmintssonur hevur verið nevnd- ur millum manna, eitt nú millum bygdar- fólk ið á Sandi.

Tað er ein sannroynd at *Lauge* umboðar ein eldri danskan skriftform, og at hann verður broyttur til *Lave* í samsvari við

yngrí danska rættskriving. At navnið er danskt, fornoktar seg ikki, tí tað verður al- tíð úttalað við [a:]. Eisini tykist endingin –a at festast til navnið hóast tað eisini skrivast við –e. Men okkurt kundi tó bent á at tann fyrsti Lauge hevur verið nevndur *Lauwe*, sum skuldi verið í samsvari við genuinan danskan framburð, sum Harra Klæmint hevur havt við sær úr Danmark, ella kanska *Lauwa*. Lauge festi Skarðsgarð á Sandi (var bóndi 1686-1707), og hann skal hava bygt eitt kamar í ovasta parti av sethúsunum Undir Skarði. Hetta kamar hevur til dagin í dag verið nevnd „Lauga- kamar“. Úttaluna av fyrri liði havi eg fingið uppgivna sum *Lauwa*- og *Lóa*-, hetta seinra við úttaluni [lɔuwa], sum man vera yngrí tillaging av tvíljóðinum <ó> til sandsmál. Hetta er ikki heilt lætt at greiða. Eitt boð kundi verið at úttalan av /ó:/ og /au/ hava ligið so tætt upp at hvørji aðrari at [au] er gliðið yvir í [ɔu] og víðari til [əu]. Her er kanska vert at minna á at í einum nakað spjaddum miðøki, herundir Sandoyinni, hevur <ó> verið úttalað [au] (kent í Nólsoy, Koltri, Dali og helst eisini Húsavík).³ Og her kundi ein freistast at drigið áðurnevnda skriftformin „Louwe- sonn“ í tingbókini 1619 inn í myndina.

Undir øllum umstøðum bera navna- formarnir boð um at navnið er komið til Føroyar í donskum sniði og hevur ikki eina úttalu sum vit skuldu væntað av ein- um føroyskum navni *Lagi*.⁴

Mansnavnið *Lagi* ella *Lagin* í Fugloy

Sum víst hevur verið á frammanfyri, er *Lava*-navnið í Suðuroy og í Havn komið frá Lauga Klæmintssoni. Men nú gera vit

eitt rend til Fugloyar, tí alt bendir á at vit eisini har hava havt mansnavnið *Lagi*, har tað sæst at hava verið í brúki í hvussu so er síðan umleið 1600, helst fyrr. Men nakað samband millum tað og *Lava*-navnið annars í Føroyum sæst ikki.

Hyggja vit í *Bóndabókina* hjá A. Degn (1945: 148), siggja vit at ein *Leyon Eriksen* festir í Hattarvík í 1613, og at hann er nevndur í 1617-18 og 1641-42. Eftir hann tekur *Michel Leyonsen* við, sum tí helst er sonurin, nevndur 1649-50 og 1652-53. Tað er sera væl hugsandi at tað aftan fyri skriviháttin „Leyon“ fjalir seg mansnavnið *Lagin*. Og hevur Leyon fest garð í 1613, má hann hava verið føddur seint í 1500-talinum.

Í bókini um Fugloynna í bókarøðini *Tey byggja land* eftir Símun Hansen eru forvitnisligar upplýsingar at finna um navnið *Lagi*, sum hann sigur hevur livað í oynni „í langar tíðir“, báði á Kirkju og í Hattarvík (Hansen 1971, sí Navnaregistarið undir *Læin Hendriksen* og *Læis-Hanus ell. Læins-Hanus*). Um húsið Har niðri suðuri á Kirkju sigur hann at „her búðu í langar tíðir menn við Læa-navni“ (Hansen 1971: 32), og „Gamalt mansnavn í Fugloy er Læin, úttalað við longum æ og j (Læjin)“ (Hansen 1971: 64). Hann nevnrir í sama stað at tað „í bókum og skrivum er stavað Lave“, men kortini heldur hann tað vera sama navnið sum tað *Leyon* ið er at finna sum navn á festaranum í Hattarvík, „sum her óivað hevur verið framborið Læjon, Læjin, Læji.“ Símun Hansen (1971: 152) nevnrir raðfylgjuna av teimum elstu festarunum, vit vita um í Uttarstovu, á henda hátt (árstølini hjá Símun samsvara ikki heilt við tey hjá Degn):

Michel Harildsen	1584-1588-1590
Erik Michelsen	1601-1616
Leyon Eriksen	1617-1641
Michel Leyonsen	1649-1667 ?

Um ein *Læin* í 1600-talinum sigur Símun at hann møguliga er abbasonur *Leyon*, og hann heldur fram, at „soleiðis róptu fuglingar hann, sjálvt um navnið er skrivað Lave; í Norðoyggjum verður endingin on altíð úttalað *in*, og eg ivist ikki í, at Læin við tí flata æ-num er sama orðið“ (Hansen, 1971: 152).

Eisini í teirri elstu tingbókini (Tingbókin, 1953: 234, 255) finna vit navnið. „Peder Leyonsson i Fugiløø“ er nevndur 1630 og ’32.

At *Laga*-navnið hevur livað í Fugloy, sæst eisini av at tað kemur fyri sum fyrri liður í staðanøvnum. Í staðanavnauppskriftini „Uptegnilsi ivir Fugloidna“ frá uml. 1850 eftir Hans David Matras (1819-75) finna vit *Læjingsuhr*. Navnið má tolkast sum *Lag-insurð* (Matras, 1933: 302).⁵ Eftir raðfylgjunni av nøvnunum í listanum er henda urðin eystantil undir Fugloynni, stutt norðan fyri Tangan á Barmi (V.U. Hammershaimb, sum hevur skrivað nøvn upp í Fugloy um somu tíð, hevur ikki navnið, og tað tykist vera ókent í dag). Símun Hansen sigur at „Umframt mansnavnið Læi ella Læin hava vit í Fugloy staðarnavnið Læisurð og Læisjörð“ (Hansen, 1971: 64). Jörðin er nevnd *Lavensjörð* í einum skifti á Kirkju í 1746, men eingin veit í dag hvar hon er. Sama fyrra lið hevur Símun Hansen í mansnavninum *Læis-Hanus* el. *Læins-Hanus*, sum var av somu slektini í Fugloy, men giftist til Viðareiðis og varð nevndur so har – húsið, sum var Við Garð, nevndu tey „Hjá Læis-Hanusi“, og tað doyði út stutt eftir 1800

(Hansen, 1975: 63 f.). Pápi Læi(n)s-Hanus hæt *Læin*, t.e. *Lagin*, og hann doyri í 1791 á Kirkju (tá skrivaður *Lave*). Harvið tykist *Lagins*-navnið at doyggja út.

Einki er at ivast í at skriftformurin *Leyon* í heimildum frá tíðliga í 1600-talinum umboðar fugloyarúttalu av mansnavninum *Lagin*. Og vit síggja at hetta navn annars er væl heimilað í eldri keldum haðani í tíðini sum kemur. Hetta vísir somuleiðis at navnið hevur verið í brúki í Fugloy væl áðrenn Harra Klæmint kom til Sandoyar við navninum í tess danska sniði. At navnið, sum Símun Hansen sigur, ofta verður skrivað *Lave*, er einki løgið í, tí skrivararnir munnu hava vitað at hetta var tann danski skriftformurin av navninum.

Ljóðsøguliga er tað áhugavert at *Lagin* so tíðliga sum um 1600 er skrivað *Leyon*. Tað bendir á at tað samanfallið millum herðingarveikt /-in/ og /-un/ sum í seinri tíð hevur eyðkent dialektina Eystan Múla, longu er hent tá.⁶

Vit kunnu so spyrja hvaðani navnið er komið til Fugloyar. Sum vit sóu, halda granskarar navnið hava breitt seg úr Danmark til Svøríkis og Norra í miðöld. Vit leggja til merkis at formarnir, sum navnið hevur í føroyskum keldum, líkjast teimum sum vit finna í norskum (báði í óbundnum og bundnum sniði), og tað ger tað sannlíkt at tað er haðani at navnið er komið til Føroyar. Tað at nevna fólk í bundnum formi er væl kendur navناسiður í pørtum av Norra, fyrst og fremst á Vesturlandinum (Bergen og har á leið), men helst í øðrum landspørtum eisini, og hann er annars eisini kendur sunnanfjórðs í Føroyum (Weyhe, 1996 við tilvísingum).

Sambært Símoni Hansen skal navnið í Fugloy hava havt formarnar *Læi* (t.e. *Lagi*) og *Læin* (t.e. *Lagin*). Samansetingarnar *Læisurð* (hjá H. D. Matras: *Læjingsuhr*), *Læisjørð* (á donskum *Lavensjord*) og *Læi(n)s-Hanus* (t.e. *Lagins*-) benda kortini á at tað er *Lagin* sum hevur verið tann vanligari formurin, og hann man sum nevnt eisini bógva undir tí elsta skriftfesta forminum *Leyon*. *Lagi* skuldi í eykaføllum (og í samansetingum) sum kunnugt havt formin *Laga*. Dømini benda heldur á at navnið hevur verið bent: *Lagin*, *Lagin*, *Lagini*, *Lagins*.

Kvæðið Virgar Bekilsson

Í einum føroyskum kvæði, *Virgar Bekilsson* (CCF 105), kemur mansnavnið *Lagin* fyri.

Hetta kvæði er bara til í einari uppskrift, og hon er í Fugloyarbók (AM Acc. 4a, helst skrivað í 1830- og 40-num, sí FK VII: 59). Í kvæðnum er ein „hertug Laðin“ nevndur triggjar ferðir (í ør. 6, 7 og 8), og hann er í handritinum skrivaður *Leajun* (sbr. samanfallið millum herðingarveikt -in og -un í fugloyarmáli). Tað er J. Bloch sum normaliserar til *Laðin*, og soleiðis er navnið skrivað í útgávuni av *Føroya kvæðum* (FK IV: 348). Navnið kemur ikki fyri annars í føroyskum kvæðum. Kvæðið ber brá av at vera heldur ungt, málið er ikki tað klassiska kvæðamálið. Kvæðið finst heldur ikki aðrastaðni (sbrt. teirri norðurlandsku kvæðaskránnar TSB er tað serføroyskt), og ein tanki ið ikki er fjarur, er tí at hetta kvæðið kann vera yrkt í Fugloy.

Formurin *Leajun* má út frá samanhuginum lesast sum hvørfalsformur, og

tí sæst ikki um skrivarin fatar hann sum *Lagi+n*, t.e. bundin formur av *Lagi*, ella sum orðstovnurin *Lagin*.

Niðurstøða

Taka vit nú samanum, so er *Laga*-navnið, sum sigst vera komið úr Danmark til Norra í miðöld (skjalfest í 1400-talinum), komið til Fugloyar í hvussu so er í 1500-talinum. Í Føroyum sær tað út til at hava verið fugloyarnavn burturav. Tað sæst ikki at hava verið tikið í brúk sum mansnavn aðrastaðni í Norðuroyggjum. Í Fugloy hvørvur tað aftur, doyr út stutt fyri 1800, og í ft. 1801 ber eingin navnið. Men tað livir víðari (í hvussu er eina tíð) í oynni í staðanøvnunum *Laginsjørð* og *Laginsurð*, í húsnavninum *Hjá Lagins-Hanusi* á Viðareidi, og tað finst í einum (at síggja til ungum) kvæði, sum bara er kent í uppskrift úr Fugloy. At hetta kvæðið kann vera yrkt í Fugloy, fær sjálvsagt bara verið ein tilgiting.

Formurin *Lagin* man upprunaliga vera bundin formur av *Lagi*. Siðurin við bundnum fólkanøvnunum er kendur í pørtum av Norra, serliga Vesturlandinum. Tað bendir á at navnið er komið til Fugloyar úr einum øki við hesum navnasiði. Og tað man hava verið úr Norra, har navnið hefur verið brúkt í sama sniði sum í Fugloy. Men nýtisla av navninum í Fugloy bendir á at formurin ikki hefur verið fataður og víðfarin sum bundin formur og bendur sambært tí, men at tann upprunaliga bundni formurin er nýtolkaður sum orðstovnur (St = stovnur, BF = bendingarformativ):

$$\text{Lag}_{\text{St}} + \text{in}_{\text{BF}} \Rightarrow \text{Lagin}_{\text{St}}$$

Hvat samband kann hava verið millum Fugloynna og Vesturlandið í Norra (Bergen), er tað helst onkur annar sum dugir betur at greina enn eg.

Ljóðfrøðiliga kunnu vit loyva okkum at gera ta niðurstøðu at tað samanfallið millum /in/ og /un/ í herðingarveikum stavilsi sum hefur eyðkent tey eystastu bygðarmáluni, longu er hent um 1600.

Í 1600-talinum kemur navnið aftur til Føroya, men nú í tí danska sniðinum *Lauge*. Men burtursætt frá soni Harra Klæmint sæst eingin føroyingur at hava borið hetta navnið sum einsamalt fornnavn (her má, sum fyrr er nevnt, fyrivarni takast fyri tí staka døminum „Louwesonn“ í tingbókini 1619). Heldur festist tað sum seinra navn í tvínevninum *Peder Lave*, eisini skrivað *Lava* og úttalað [la:va]. Tá ið føroyingar í 1800-talinum (eftir 1832) fara at fáa sær føst eftirnøvn, verður *Lava* (el. *Lave*) tikið í brúk sum eftirnavn báði í Suðuroy og í Havn. Men í Havn hendir tað heldur sjáldsama at *Á Lava* verður húsnavn. Og harfrá fáa summi av *Lava*-fólkunum sær tað sum eftirnavnið „á Lava“ ella sum millumnavn.

Tað ymiska snið sum navnið hefur havt í Fugloy og aðrastaðni í Føroyum, vísir at talan er um tvær ymiskar traditióir av sama navni. Í Sandoynna (og haðani til Suðuroyar og Havnar) er tað komið í einum donskum sniði, sum hefur varðveitt sín fremmanda dám. Til Fugloyar bendir alt á at navnið er komið úr Norra, og tað somikið tíðliga í tíðini at tað er fallið natúrliga inn í føroyska ljóðskipan, eisini hóast tað í skrift kann hava somu donsku formar sum suðuri á landi.

Bókmentir

- Andersen, N. 1895. *Færøerne 1600-1709*. København.
- Andreasen, P. 1998. *Suðuroyar kirkjubók 1745-1816*. Tórshavn.
- Degn, A. 1945. *Færøske Kongsbønder*. Thors-havn.
- Clementsén, Ó. 1999. Um Harra Klæmint prest. *Kvørnin* 2. Sandur: 3-17.
- CCF = *Corpus Carminum Færoensium* a Sv. Grundtvig et J. Bloch comparatum. Køben-havn 1872- 1905.
- DgF = *Danmarks gamle Folkeviser XII. Registre*, udarbejdet af Sven H. Rossel - Rikard Horn-by – Erik Sønderholm. København 1976.
- DgP = *Danmarks gamle Personnavne*. I. For-navne. Udgivet af Gunnar Knudsen og Marius Kristensen under Medvirkning af Rikard Hornby. København 1941.
- FFÆ = Jakobsen, J. 1898-1901. *Færøske folke-sagn og æventyr*. København.
- FK = *Føroya kvæði* I-VII. Keyppannahavn 1941-96.
- Hagström, B. 1967. *Ändelsevokalerna i färö-iskan*. Stockholm.
- Hansen, J.S. 1971. *Tey byggja land* I. Klaksvík.
- Hansen, J.S. 1975. *Tey byggja land* III. Klaksvík.
- Jákupsstovu, J. í. 1974. *Fólkanøvn í Føroyum*. Tórshavn.
- Joensen, H. 2002. Nakrir av navnasiðum suður-oyinga í 19. öld. In: Johansen, A., Hansen, Z.S., Jacobsen, J. í L. and Marnersdóttir, M. (eds). *Eivindarmál*. Ann. Soc. Scient. Færo-ensis Suppl. 32: 187-198.
- Kruken, K. 1995. *Norsk personnamnleksikon*. 2. utg. Oslo.
- Landstad, M.B. 1853. *Norske Folkeviser*. Christiania 1853.
- Matras, Chr. 1933. *Stednavne paa de færøske Nordøuroyar*. Kjøbenhavn.
- Meldgaard, E. 2004. *Den store navnebog*. 5. udg. 3. opl. København.
- NK VII = *Nordisk Kultur. Personnavne*. Køben-havn – Oslo – Stockholm 1947.
- Nöfn Íslendinga*. Útg. Guðrún Kvaran og Sigurð-ur Jónsson frá Arnarvatni. 2. útg. Reykjavík 2011.
- Poulsen, J.H.W. 1985. Fólkanøvn í Føroyum. *Studia Anthroponymica Scandinavica* 3: 59-71.
- Skautrup, P. *Det danske Sprogs Historie* I-IV + Registre. København 1944-70.
- Strøm, T. 2006. *Fólkatalið fyri Trongisvág og Tvøroyri. Fólkatalið fyri Sandvík, Frøðba og Øravík*. Tórshavn.
- Taxations Protocol for Thorshavn & Fridericks-waag. Virðismeting av húsum og innbúgv í Tórshavn 1784*. Gøta 1991.
- Tingbókin = Einar Joensen (útg.). *Tingbókin 1615-54*. Tórshavn 1953.
- TSB = Jonsson, B.R. (ed.). *The Types of the Scandinavian Medieval ballad*. Oslo – Bergen – Tromsø 1978.
- Vágslid, E. 1930. *Norsk Navnebok. Døypenovn med tydingar*. Oslo.
- Weyhe, E. 1996. Personnavne i bestemt form. Í Kristoffer Kruken (red.): *Den ellefte nordiske navneforskerkongressen. Sundvollen 19.-23. juni 1994*. Uppsala: 341-357.

Aðrar keldur

Kirkjubøkur, fólkataljningar, skiftiproto-kollir og húsaskrásetingar (Føroya Lands-skjallasavn, sbr. eisini Andreasen 1998 og Strøm 2006)

Staðanavnasavnið á Føroyamálsdeildini

Kvæðahandritið AM Acc. 4b (í ljóstøku á Føroyamálsdeildini)

Notur

- ¹ Í eini grein telur Jóhan Hendrik W. Poulsen (1985: 63) „Louwe“ millum føroysk nøvn av norrønari rót, men tekur fyrivarni við at seta „(< Lagi?)“ aftanfyri.
- ² Ein kann ikki lata vera við at spyrja um abbin Lauge eisini hevur havt hetta tví-nevni, men tað fæst ikki váttað. Og hevði tað verið, hevði hann (f. um 1650) helst verið fyrsti føroyingur við tveimum fornøvnum. Eisini vekur tað sama illgruna at dóttirin er skrivað báði *Ellen Laves Dotter* og *Ellen Peder Laves Daatter*. (Møguliga er hetta seinna ein feilur).
- ³ Úttalan av <ó> sum [əu] á Sandi er helst ung, frá 1700- ella 1800-talinum? Úttalan

„Lóakamar“ hevur givið onkrum heimildarfólki ta fatan at tað var kantór har hann goymdi lógirnar.

- ⁴ Ólavur Clementsen og Rannveig Winther eiga takk fyri upplýsingar um Laugakamar. Ólavur eigur eisini takk fyri upplýsingar um slektina hjá Harra Klæminti og um *Lava*-fólkið í Havn, og Jonny Dimon fyri upplýsingar um *Lava*-fólkið í Suðuroy.
- ⁵ Chr. Matras nevnið ikki sína keldu til staðanavnið, men helst hevur hann tað úr listanum hjá H. D. Matras. Orðini hjá CM um *Laginsurð*: „Af Mandsnavnet *Lagin* (af da. *Lave*)“, skulu helst skiljast so, at hann heldur mansnavnið vera komið til Føroyar úr donskum.
- ⁶ Björn Hagström (1967: 151) avmarkar dialektøkið til triggjar tær eystastu oyggjarnar. Sjálvur havi eg hug at rokna eystursíðuna á Borðoyinni við uppi, t.e. økið Eystan Múla.